

VIDUTINĖ TIKĖTINA SUAUGUSIŲJŲ GYVENIMO TRUKMĖ BE NEGALIOS LIETUVOJE 2012–2014 M.

Žilvinė Našlėnė, Romualdas Gurevičius

Higienos institutas

Santrauka

Tikslas. Įvertinti suaugusiųjų vidutinę tikėtiną gyvenimo trukmę be oficialiai pripažintos negalios Lietuvoje 2012–2014 m. pagal savivaldybes, lytį ir amžių.

Tyrimo medžiaga ir metodai. 2012–2014 m. vidutinis Lietuvos suaugusių gyventojų skaičius pagal lytį, amžių ir administracinę teritoriją kiekvienais metais gautas iš Statistikos departamento duomenų bazių. Mirusiųjų skaičius 2012–2014 m. pagal amžių, lytį, administracinę teritoriją gautas iš Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registro. Duomenys apie asmenų, kuriems 2012–2014 m. pagal amžių, lytį, administracinę teritoriją (savivaldybes) ir negalios lygį buvo skiriama neįgalumo arba netekto darbingumo pensija, skaičių gauti iš „Sodros“ duomenų bazių. VGT be negalios rodikliai skaičiuoti remiantis Sullivano metodu. Vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės (VGT) be negalios išgyvenimo lentelės sudarytos naudojantis *Microsoft Excel* programa.

Rezultatai. 2012–2014 m. 20 m. amžiaus Lietuvos gyventojai 50,2 m. galėjo tikėtis gyventi be negalios ir tai sudarė 91,3 proc. bendrosios suaugusių VGT. Lietuvos suaugusių (20 m. amžiaus) vyrų VGT be negalios 2012–2014 m. buvo 44,9 m., moterų – 55,3 m. ir tai sudarė 90,7 proc. vyrų ir 91,8 proc. moterų bendrosios VGT. Vakarų ir Pietryčių Lietuvoje suaugusių (sulaukusių 20 m.) gyventojų VGT be negalios skyrėsi 9 metais: didžiausias įvertis buvo Kretingos r. sav. – 53,1 m., mažiausias – Šalčininkų r. sav. – 44,2 m. Moterys turėjo didesnę tikimybę nei vyrai gyventi ilgiau (20 m. amžiaus moterų VGT 11 m. ilgesnė nei vyrų) bei sveikiau (20 m. amžiaus moterų VGT be negalios 10,4 m. ilgesnė nei vyrų). Gyventojams senstant, VGT be negalios skirtumas tarp lyčių mažėjo. Didžiausias VGT be negalios skirtumas tarp suaugusių (20 m. amžiaus) moterų ir vyrų 2012–2014 m. buvo Ignalinos, Zarasų, Molėtų rajonų sav., mažiausias – Kau-no m., Kaišiadorių ir Prienų r. sav.

Reikšminiai žodžiai: vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė be negalios, lytis, savivaldybės, Lietuva.

ĮVADAS

Ilgėjanti gyventojų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė (VGT) – vienas ryškiausių pastarųjų dešimtmečių laimėjimų, kuriam įtakos turėjo sveikatos priežiūros pažanga bei padidėjusi visapusė žmonių gerovė. Daug jautresnis ir dažniau naudojamas rodiklis, vertinant populiacijos sveikatos būklę, yra vidutinė būsimos sveikatos trukmė (VST) (angl. *healthy expectancy*, HE). Vidutinės būsimos sveikatos trukmės vertinimo rodikliai (pvz.: vidutinė tikėtina gyvenimo be negalios trukmė (VTGN), vidutinė būsimo gyvenimo trukmė be neįgalumo, invalidumo (VGT be neįgalumo) ir kt.) yra informatyvesni už mirtingumo, sergamumo rodiklius tose šalyse, kur žemas mirtingumas, aukštas sergamumo lygis, o pati populiacija sena [1, 2]. Kai

kurie autoriai prognozuoja, kad, eliminavus lėtines ligas, išaugs VGT be negalios, net jeigu VGT nesikeis. Tokiu atveju asmuo mažiau būsimo savo gyvenimo metų praleis būdamas neįgalus – įvyks „sergamumo kompresija“ [3].

Šiame straipsnyje pateikiamas vidutinės gyvenimo trukmės be neįgalumo rodiklis rodo, kiek iki vidutinės gyvenimo trukmės likusių gyventi metų tam tikro amžiaus žmogus gali tikėtis praleisti / nugyventi be oficialiai registruotos negalios.

Lietuvoje, kitaip nei daugelyje valstybių, duomenys apie nustatytą negalią rutiniškai renkami ir kaupiami populiaciniu lygmeniu. Jais remiantis taip pat galima apskaičiuoti VGT be negalios.

Šis rodiklis suteikia galimybę periodiškai stebėti VGT be negalios kaip socialinį ir ekonominį reiškinį ir įvertinti negalios sukeltus ekonominius nuostolius valstybei.

Lietuvoje pirmą kartą šis rodiklis pateiktas 2010 m. [4]. Duomenys apie negalią šiam tyrimui imti iš 2001 m. vykusio Lietuvos Respublikos visuotinio

Adresas susirašinėti: Žilvinė Našlėnė
Higienos institutas
Didžioji g. 22, 01128 Vilnius
El. p. zilvine.naslene@hi.lt

gyventojų ir būstų surašymo, kurio metu gyventojų buvo klausiama, ar jiems nustatyta negalia.

Šio tyrimo tikslas yra įvertinti suaugusiųjų vidutinę tikėtiną gyvenimo trukmę be oficialiai pripažintos negalios Lietuvoje 2012–2014 m. pagal savivaldybes, lytį ir amžių.

TYRIMO METODIKA

Tyrimo populiacija – 20+ metų amžiaus Lietuvos Respublikos gyventojai 2012–2014 m. vertinant vidutinę tikėtiną gyvenimo trukmę be oficialiai pripažintos negalios (analizė atlikta apskaičiuojant 3 metų duomenų reikšmių vidurkį).

SGT ir VGT be negalios analizuota pagal šiuos kintamuosius:

- **lytį** – vyrai, moterys;
- **amžių** – sudaryta 14 amžiaus grupių: 20–24; 25–29; 30–34; 35–39; 40–44; 45–49; 50–54; 55–59; 60–64; 65–69; 70–74; 75–79; 80–84; 85+ m.;
- **administracinę teritoriją** – VGT be negalios skaičiuota savivaldybių ir apskričių lygmeniu.

Informacijos šaltiniai:

1. 2012–2014 m. vidutinis Lietuvos gyventojų skaičius pagal lytį, amžių ir administracinę teritoriją kiekvienais metais gautas iš Statistikos departamento duomenų bazių;
2. Mirusiųjų skaičius 2012–2014 m. pagal amžių, lytį ir administracinę teritoriją gautas iš Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registro;
3. Duomenys apie asmenų, kuriems 2012–2014 m. pagal amžių, lytį, administracinę teritoriją (savivaldybes) ir negalios lygį buvo skiriama neįgalumo pensija, skaičių paimti iš „Sodros“ duomenų bazių¹.

Vertinant VGT be negalios, reikalingas negalios paplitimas populiacijoje, kuris apskaičiuotas remiantis objektyviais duomenimis. Daugelyje šalių tokios galimybės labai ribotos dėl nacionaliniu mastu nerenkamos informacijos apie negalią, tačiau Lietuvoje tą galima atlikti naudojant Valstybinio socialinio draudimo fondo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis (toliau – „Sodros“ duomenimis). Pirminis šių duomenų šaltinis yra Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba (NDNT) prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, tačiau dėl asmenų dubliavimo pastarieji duomenys nėra tinkamas negalios paplitimo masto šaltinis (NDNT kaupia informaciją apie naujus ir pakartotinai nustatytus negalios atvejus, o ne asmenis).

1 lentelė. Neįgaliųjų skaičius* Lietuvoje pagal lytį ir amžių 2012–2014 m. (1 000 gyventojų)

Amžius, metais	Vyrai	Moterys	Abi lytys
20–24	2,34	1,49	1,92
25–29	12,07	7,54	9,86
30–34	22,37	17,67	20,04
35–39	39,04	33,14	36,02
40–44	64,52	55,64	59,92
45–49	97,36	89,79	93,40
50–54	146,34	144,87	145,56
55–59	227,68	233,55	230,91
60–64	256,04	171,65	207,38
65–69	153,01	140,49	145,40
70–74	140,86	92,91	110,29
75–79	96,02	59,93	71,72
80–84	71,82	53,27	58,68
85+	58,95	47,07	49,77

* Duomenys apie asmenų skaičių, kuriems 2012–2014 m. pagal amžių, lytį, administracinę teritoriją (savivaldybes) ir negalios lygį buvo skiriama neįgalumo arba netekto darbingumo pensija, gauti iš „Sodros“ duomenų bazių.

Šiame tyrime pateikiami Lietuvos populiacijos VGT be negalios rodikliai, apskaičiuoti naudojant oficialiai pripažintos negalios („Sodros“) duomenis. Asmenys traktuoti kaip turintys negalią, jei jie gavo su negalia susietą pensiją iš „Sodros“.

Duomenų tvarkymas

Duomenims analizuoti sudaryti 2 MS Excel duomenų rinkiniai:

- vidutinis Lietuvos gyventojų skaičius 2012–2014 m. (stratifikuota pagal amžių, lytį, administracinę teritoriją (savivaldybes));
- suaugusiųjų VGT be oficialiai pripažintos negalios skaičiuoti skirta duomenų skaičiuoklė, į kurią duomenys apie asmenis, gavusius su neįgalumu sietinas pensijas iš „Sodros“, suvesti iš duomenų bazių pagal amžių, lytį ir administracinę teritoriją (savivaldybes) 2012–2014 m.

Visi pirminiai duomenys tvarkyti Microsoft Excel programa.

Tyrimo statistiniai metodai

VGT be negalios rodikliai skaičiuoti remiantis Sullivano metodu [5, 6]. Ši metodika įgyvendinama sudarant išgyvenimo (mirtingumo) lenteles (angl. *life-tables*), kuriose apskaičiuota mirties ir negalios tikimybė pagal amžių. VGT be negalios išgyvenimo lentelės buvo sudaromos naudojantis Microsoft Excel programa.

VGT be negalios lyginta atskirai pagal administracinę teritoriją (savivaldybes, apskritis), amžių

¹ <http://atvira.sodra.lt/lt-eur/index.html>

(buvo lyginami tik suaugusiųjų duomenys, nes kol kas dėl tinkamų duomenų trūkumo negalima apskaičiuoti vaikų VGT be oficialiai pripažintos negalios) ir lytį; skirtumas tarp rodiklių vertintas atliekant z testą.

Rodiklio pasiskirstymo svyravimai pagal administracinę teritoriją buvo vertinami remiantis variacijos koeficientu (CV).

Pasirinktas skirtumo statistinio reikšmingumo lygmuo (α) yra $\leq 0,05$.

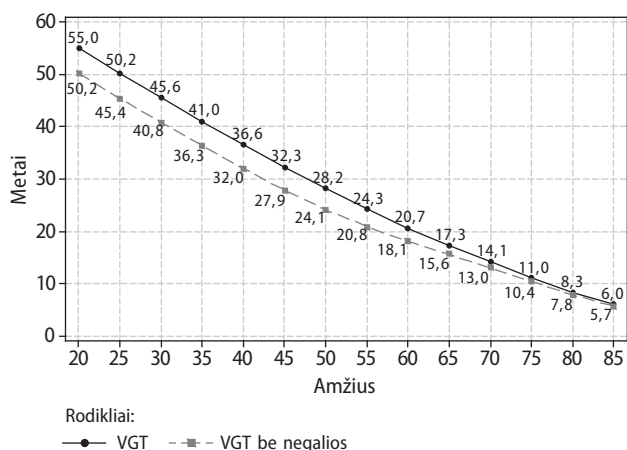
TYRIMO REZULTATAI

2012–2014 m. 20 m. amžiaus Lietuvos gyventojai 50,2 metų galėjo tikėtis gyventi be negalios ir tai sudarė 91,3 proc. bendrosios suaugusiųjų VGT (1 pav.). 65 m. gyventojų VGT be negalios buvo 15,6 m., t. y.

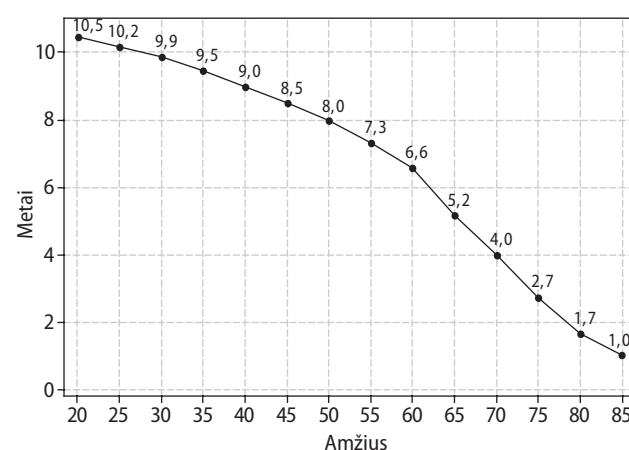
šio amžiaus gyventojai be negalios galėjo tikėtis praleisti 90,4 proc. vidutinio tikėtino būsimo gyvenimo.

Vertinant VGT be negalios Lietuvos savivaldybėse nustatyta, kad ilgiausia VGT be negalios buvo Kretingos r. (53,1 m.), Vilniaus m. (52,9 m.), Palangos m. (52,2 m.) savivaldybėse, trumpiausia – Šalčininkų r. (44,2 m.), Pakruojo r. (44,9 m.), Lazdijų r. (45,7 m.) savivaldybėse. Bendra 20 m. amžiaus žmonių VGT Kretingos r. savivaldybėje buvo 56,7 m. Vadinasi, 20-metis šios savivaldybės gyventojas galėjo tikėtis 93,6 proc. savo likusio vidutinio tikėtino būsimo gyvenimo praleisti be negalios.

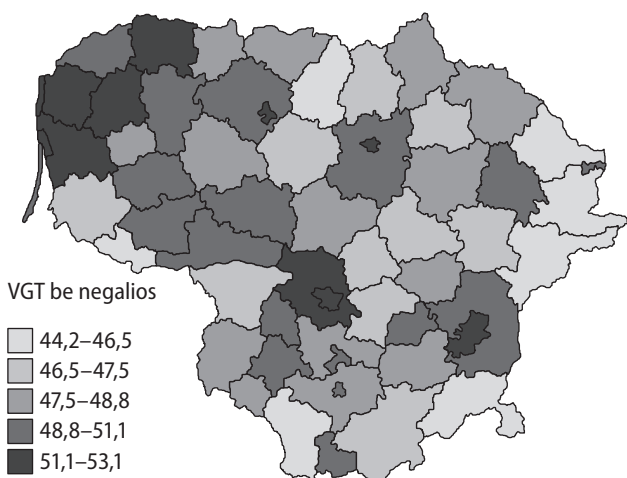
Trumpiausia VGT be negalios 2012–2014 m. buvo Šalčininkų r. savivaldybėje – 44,2 m., t. y. beveik 9 m. trumpesnė nei ilgiausia VGT be negalios.

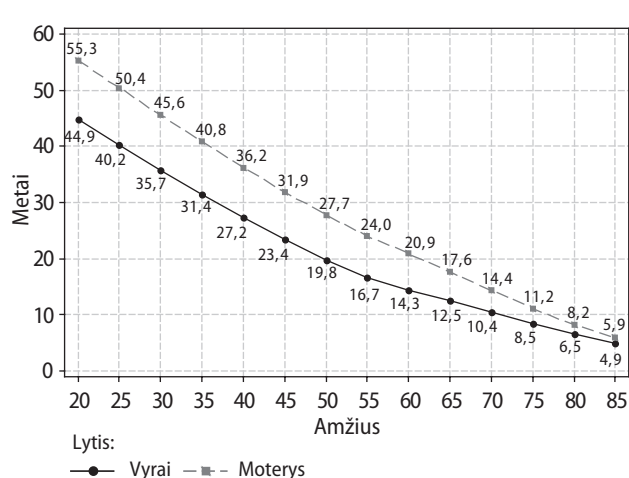
1 pav. VGT ir VGT be negalios pagal amžių Lietuvoje 2012–2014 m.

3 pav. VGT be negalios skirtumas (metais) tarp lyčių Lietuvoje 2012–2014 m.

2 pav. 20 m. amžiaus gyventojų VGT be negalios (metais) Lietuvos savivaldybėse 2012–2014 m.

4 pav. VGT be negalios (metais) pagal lytį Lietuvoje 2012–2014 m.

2 lentelė. VGT be negalios Lietuvos savivaldybėse 2012–2014 m. (n = 60) vidurkiai amžiaus grupėse ir šio rodiklio variabilumas

CV (variacijos koeficientas), „Sodros“ duomenys, 2012–2014 m.					
BENDRA NEGALIA					
VYRAI IR MOTERYS					
	Amžiaus grupė	VGT	CV (%)	VGT be negalios	CV (%)
SAIVALDYBĖS (n = 60)	20–24	55,0	3,34	50,2	4,15
	25–29	50,2	3,52	45,4	4,45
	30–34	45,6	3,68	40,8	4,77
	35–39	41,0	3,58	36,3	4,98
	40–44	36,6	3,67	32	5,26
	45–49	32,3	3,93	27,9	5,67
	50–54	28,2	4,01	24,1	5,88
	55–59	24,3	4,32	20,8	6,02
	60–64	20,7	4,27	18,1	5,34
	65–69	17,3	4,15	15,6	4,47
	70–74	14,1	4,34	13,0	4,39
	75–79	11,0	5,12	10,4	4,96
	80–84	8,3	5,87	7,8	5,69
	85+	6,0	8,97	5,7	9,07

Bendra suaugusių gyventojų VGT šioje savivaldybėje – 50,2 m., t. y. 6,5 m. trumpesnė nei savivaldybėje, kurioje VGT buvo ilgiausia (2 pav.).

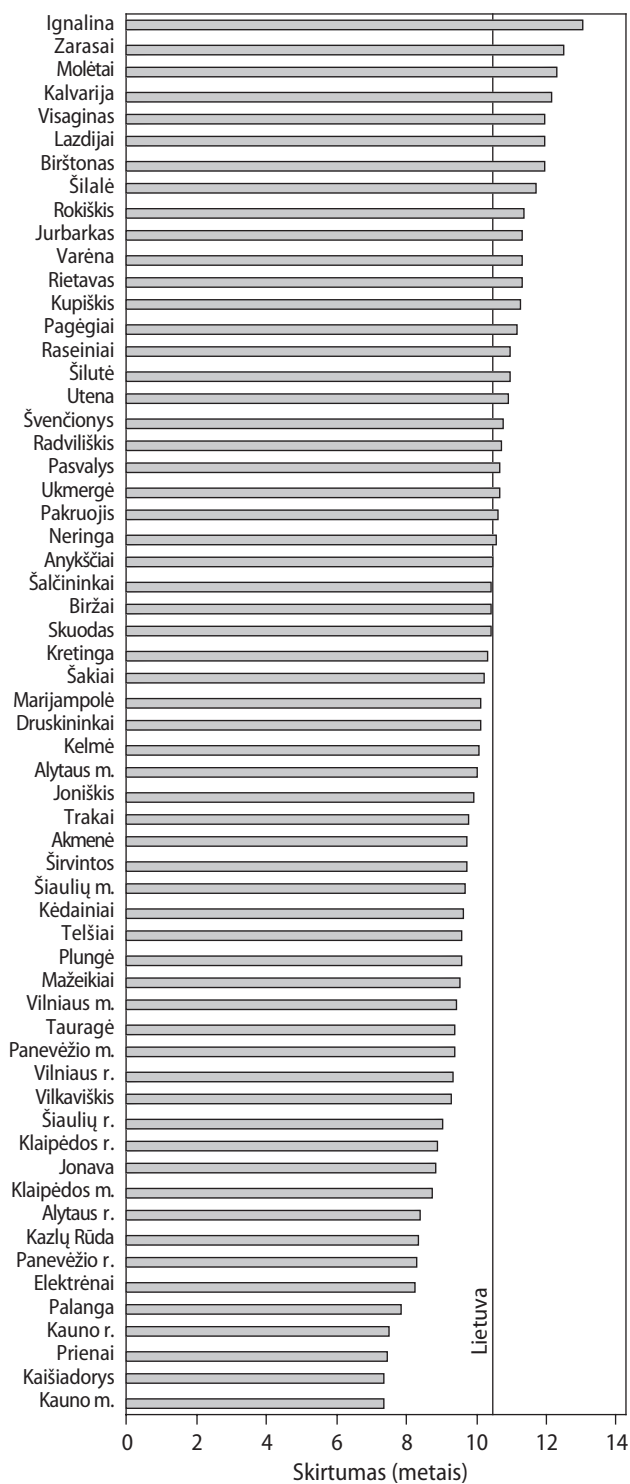
Didžiausias suaugusių moterų ir vyrų VGT be negalios skirtumas buvo jauniausiame tirtame Lietuvos gyventojų amžiuje, t. y. 20 m., – 10,5 m. (3 pav.).

Lietuvos suaugusių (20 m. amžiaus) vyrų VGT be negalios 2012–2014 m. buvo 44,9 m., moterų – 55,3 m. ir tai sudarė 90,7 proc. vyrų ir 91,8 proc. moterų bendrosios VGT. Taigi suaugusių moterų (20 m. amžiaus) VGT be negalios buvo 10,5 m. ilgesnė nei vyrų. Bendra VGT taip pat 10,9 m. ilgesnė moterų: vyrų bendra VGT buvo 49,4 m., moterų – 60,3 m. Sulaukusiųjų 65 m. vyrų VGT sumažėjo iki 14,2 m., moterų – iki 19,3 m. Skirtumas tarp lyčių šiame amžiuje buvo 5,1 m. (4 pav.).

Didžiausias VGT be negalios skirtumas tarp suaugusių moterų ir vyrų 2012–2014 m. buvo Ignalinos r. (13 m.), Zarasų r. (12,5 m.) sav., mažiausias – Kauno m. (7,3 m.) ir Kaišiadorių r. (7,4 m.) sav. (5 pav.).

VGT be negalios skirtumas tarp 85+ m. amžiaus vyrų ir moterų buvo statistiškai nereikšmingas ($p > 0,05$) tarp šių savivaldybių gyventojų: Akmenės r., Biržų r., Joniškio r., Panevėžio r., Skuodo r., Šakių r., Telšių r., 80–85+ m. amžiaus grupėje – Kalvarijos savivaldybėje.

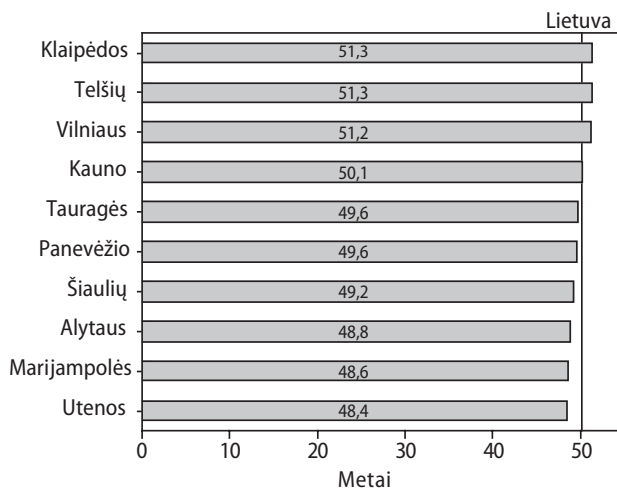
Rodiklio pasiskirstymo svyravimai pagal administracinę teritoriją (savivaldybėse) buvo vertinami remiantis variacijos koeficientu, kuris parodė, kad

5 pav. VGT be negalios skirtumas (metais) tarp 20 m. amžiaus moterų ir vyrų Lietuvos savivaldybėse 2012–2014 m. (vertikali linija rodo Lietuvos vidurkį – 10,45 m.)

negalios rizikos veiksniai su amžiumi Lietuvoje svyravo netolygiai.

Didžiausia VGT rodiklio reikšmės sklaida, t. y. reikšmė labiausiai nutolusi nuo vidurkio, vyriausioje amžiaus grupėje – 85+ m. (CV = 8,97 proc.). Atskirose amžiaus grupėse variacijos koeficientas

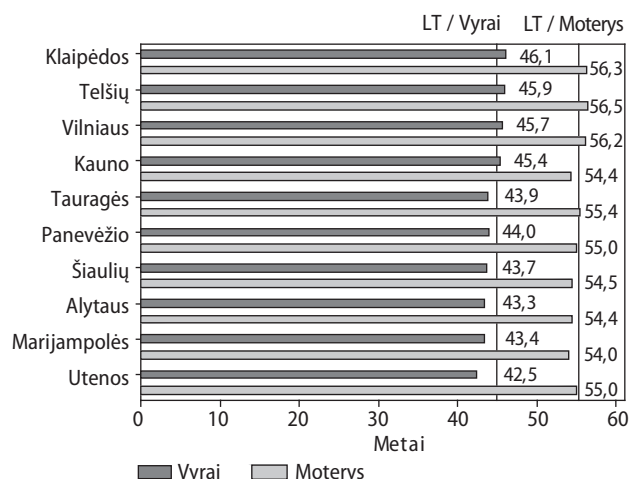
6 pav. 20 m. amžiaus gyventojų VGT be negalios pasiskirstymas Lietuvos apskrityse 2012–2014 m. (vertikali linija rodo Lietuvos vidurkį – 50,2 m.)

svyravo nuo 3,34 iki 8,97 proc. VGT be negalios rodiklio sklaida buvo nedidelė – nuo 4,15 iki 9,07 proc. (2 lentelė). Vyrų VGT be negalios rodiklis nuo vidurkio buvo nutolęs 5–14 proc. – didžiausias nuokrypis nuo vidurkio taip pat buvo vyriausio amžiaus vyrų. Moterų rodiklio svyravimai mažesni – nuo 3,21 iki 11,06 proc., didžiausias nuokrypis buvo tarp senyvo 85+ m. amžiaus moterų.

Analizuojant VGT be negalios Lietuvos apskrityse nustatyta, kad 2012–2014 m. ilgiausia VGT be negalios buvo Klaipėdos (51,3 m.) ir Telšių (51,3 m.) apskrityse (6 pav.). Lietuvos suaugusių žmonių VGT be negalios 2012–2014 m. vidurkis buvo šiek tiek mažesnis – 50,2 m.

Lietuvos suaugusių vyrų VGT be negalios taip pat buvo ilgiausia Klaipėdos apskrityje (46,1 m.), moterų – Telšių (56,5 m.) apskrityje. Trumpiausia moterų VGT be negalios buvo Marijampolės apskrityje (54 m.) ir nuo ilgiausios VGT be negalios skyrėsi 2,5 m. Trumpiausia vyrų VGT be negalios buvo Utenos apskrityje (42,5 m.) ir nuo ilgiausios skyrėsi 3,6 m. (7 pav.).

Rodiklio pasiskirstymo svyravimai pagal administracinę teritoriją (apskrityse) buvo vertinami remiantis variacijos koeficientu, kuris parodė, jog šalyje stebimi šio rodiklio paplitimo netolygumai galimai nulemti įvairių objektyvių ir subjektyvių veiksnių. Didžiausia VGT rodiklio reikšmės sklaida, t. y. reikšmė labiausiai nutolusi nuo vidurkio, vyriausioje amžiaus grupėje – 85+ m. (CV = 4,28 proc.). Atskirose amžiaus grupėse variacijos koeficientas svyravo nuo 1,47 iki 4,28 proc. VGT be negalios rodiklio sklaida buvo nedidelė – nuo 2,26 iki 4,31 proc. Vyrų VGT

7 pav. 20 m. amžiaus VGT be negalios pasiskirstymas pagal lytį Lietuvos apskrityse 2012–2014 m. (vertikali linija rodo Lietuvos vidurkį: LT / vyrai = 44,9 m., LT / moterys = 55,3 m.)

be negalios rodiklis nuo vidurkio buvo nutolęs 2,87–4,7 proc. – didžiausias nuokrypis nuo vidurkio buvo 55–64 m. amžiaus vyrų. Moterų rodiklio svyravimai mažesni – nuo 1,58 iki 4,55 proc., didžiausias nuokrypis buvo tarp senyvo 85 m. amžiaus moterų.

REZULTATŲ APTARIMAS

Naudojant oficialią Lietuvoje neįgalumo ir nedarbingumo statistiką (tyrime asmenys traktuoti kaip turintys negalią, jei jie gavo neįgalumo pensiją iš „Sodros“) nustatyta, kad 2012–2014 m. 20 m. amžiaus mūsų šalies gyventojai galėjo tikėtis nugyventi be negalios 91,3 proc. savo likusio vidutinio tikėtino gyvenimo, 65 m. amžiaus – 90,4 proc. Vadinasi, tiek 20 m., tiek 65 m. amžiaus gyventojai galėjo tikėtis praleisti be negalios panašią vidutinę tikėtiną būsimo gyvenimo dalį.

Analizuojant VGT be negalios rodiklį Lietuvos savivaldybėse nustatyti ryškūs netolygumai. Kas lemia šiuos netolygumus – galime daryti tik prielaidas. Be jokios abejonės, sergamumo įvairiomis lėtinėmis ligomis lygis turi įtakos būsimo negalios dėl šių ligų paplitimui. Įtakos galėjo turėti ir mirtingumo rodiklio, naudojamo VGT be negalios skaičiavimams, skirtumai savivaldybėse: Šalčininkų r. sav. pastarasis buvo didesnis 1,3 karto nei Kretingos r. sav. Taip pat įtakos galėjo turėti ir subjektyvios priežastys, tokios kaip negalios registracijos bei nustatymo ypatumai savivaldybėse, kadangi darbingumo lygio nustatymo procesas tiesiogiai priklauso nuo šalies asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklos aktyvumo ir glaudaus bendradarbiavimo su NDNT [7].

Tikėtini gyvenimo metai be negalios tarp darbingo amžiaus suaugusių moterų ir vyrų skyrėsi apie

11 metų, vyresniame (pensiniame) amžiuje – 5 metais. Taigi, didėjant gyventojų amžiui, skirtumai tarp lyčių mažėjo. Didžiausi skirtumai tarp moterų ir vyrų buvo Ignalinos, Zarasų ir Molėtų savivaldybėse, kuriose esantys skirtumai tarp moterų ir vyrų skaičiaus (pvz., Ignalinos sav. moterų buvo 1 254 daugiau nei vyrų), nors ir nedideli, tačiau mažai gyventojų turinčioje savivaldybėje galėjo turėti įtakos VGT be negalios rodikliui. Vyresniame amžiuje didžiausi skirtumai tarp lyčių išryškėjo mažai gyventojų turinčiose Lietuvos savivaldybėse (Birštono, Neringos, Rietavo). Tačiau šias jose užfiksuotas tendencijas ir ypatumus reikia vertinti atsargiai, kadangi dėl mažo gyventojų skaičiaus jos gali būti atsitiktinės.

Aptariant VGT be negalios Lietuvos apskrityse pastebėta, jog trumpiausia VGT be negalios buvo Utenos apskrities gyventojų. Taip pat šioje apskrityje buvo didžiausi skirtumai ir tarp lyčių. Klaipėdos apskrityje situacija priešinga – VGT be negalios ilgiausia (51,3 m.) ir skirtumai tarp lyčių vieni mažiausių (10,2 m.). Vyresnio amžiaus gyventojai (65 m.), gyvenantys Marijampolės apskrityje, be negalios galėjo tikėtis nugyventi 15 m. – tai trumpiausia VGT be negalios, lyginant su kitomis apskritimis, taip pat skirtumai tarp lyčių čia buvo didžiausi. Metais ilgiau be negalios galėjo tikėtis nugyventi vyresni Klaipėdos bei Vilniaus apskričių gyventojai, čia taip pat skirtumai tarp lyčių buvo vieni mažiausių.

Lietuvoje atlikta nedaug tyrimų, kuriuose nagrinėta VGT be negalios. Pirmasis su VGT be negalios susijęs tyrimas Lietuvoje publikuotas 2010 m. Įdomu tai, jog duomenys buvo analizuojami praėjus beveik 10 metų nuo gyventojų surašymo. Tyrime naudoti duomenys apie negalios paplitimą – iš 2001 m. vykusio Lietuvos Respublikos visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatų (surašymo metu gyventojų klausta: „Ar jums nustatyta negalia?“, galimi atsakymo variantai: „taip“, „ne“). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Lietuvos vyrų VGT be negalios 2001 m. buvo 60,6 m., moterų – 70,6 m. ir sudarė 91,9 proc. vyrų ir 91 proc. moterų bendrosios VGT. Sulaukusių 65 m. vyrų šis rodiklis sumažėjo iki 6,2 m., moterų – iki 11,7 m. ir sudarė atitinkamai – 45,8 ir 64,9 proc. bendrosios VGT. Pasak tyrimo, moterų VGT be negalios buvo 10 m. ilgesnė nei vyrų, o vyrų ir moterų VGT, esant negaliai, mažai skyrėsi. Mūsų atliktame tyrime 20 m. amžiaus vyrų VGT be negalios 2012–2014 m. buvo 44,9 m., moterų – 55,3 m. ir sudarė atitinkamai 90,7 proc. vyrų ir 91,8 proc. moterų bendrosios VGT. Sulaukusių 65 m. mūsų tyrime vyrų rodiklis sumažėjo iki 12,5 m., moterų – iki 17,6 m. ir sudarė

atitinkamai 88,1 proc. vyrų ir 91,5 proc. moterų bendrosios VGT.

Reikia pabrėžti, kad nors abiejų Lietuvos tyrimų metodikoje naudotas Sullivano skaičiavimo metodas, nesutapimas tarp gautų rezultatų akivaizdus (skirtumas apie 15 m.), tačiau rezultatai sutapti ir negali dėl pirminių šaltinių heterogeniškumo (abu tyrimai rėmėsi skirtingais duomenų šaltiniais, vertinant VGT be negalios). Pirmame tyrime žmonių apie negalią buvo klausama, o mūsų atliktame tyrime buvo naudojami Lietuvoje oficialiai nustatytos negalios duomenys, gauti iš „Sodros“. Be to, pirmame tyrime skaičiuoti Lietuvos gyventojų nuo gimimo VGT be negalios rodikliai, o mūsų tyrime jauniausias amžius buvo 20 m. Mūsų naudotiems duomenims būdingi tam tikri apribojimai, kadangi sulaukus pensinio amžiaus darbininko lygis (negalios laipsnis) nebuvo nustatomas. Turėję oficialiai registruotą negalią piliečiai gali pasirinkti, ar neįgalumo, ar senatvės pensiją nori gauti. Dėl tos priežasties, remiantis oficialia „Sodros“ statistika, neįmanoma identifikuoti tikslaus pensinio amžiaus asmenų negalios masto. Galimai dėl šios priežasties, lyginant abiejų tyrimų neįgalųjų skaičių 1 000 gyv., pastarasis mūsų tyrime vyresniame amžiuje nustatytas gerokai mažesnis (pvz., 75–79 m. amžiaus neįgalųjų skaičius 2001 m. buvo 181,9 atv. 1 000 gyv., o mūsų tyrime – 71,72 atv. 1 000 gyv.). Tačiau moterų ir vyrų VGT be negalios skirtumas abiejuose tyrimuose buvo panašus (pvz., 20 m. amžiaus 2001 m. – 9,8 m., mūsų tyrime – 10,5 m.).

Pastarieji VGT be negalios duomenys negali būti lyginami su kitų Europos šalių duomenimis, kadangi šiame tyrime naudojami tik Lietuvoje renkami duomenys apie oficialiai pripažintą negalią. Kitose Europos Sąjungos šalyse naudojami SILC-EU tyrimo duomenys. Šiame tyrime dalyvauja ir Lietuva.

Lietuvoje stengiamasi pailginti kokybiško gyvenimo trukmę – Lietuvos pažangos strategijoje įvardijamas siekis iki 2030 m. 2 metais pailginti sveiką šalies gyventojų gyvenimo trukmę, taip pat siekiama ugdyti sveiką gyvenimą didinant visuomenės supratimą apie sveikos gyvensenos naudą. Skirtingi VGT be negalios įverčiai tarp lyčių, įvairaus amžiaus gyventojų bei savivaldybių gali padėti nustatyti prioritetines veiklos sritis gerinant gyvenimo kokybę ir ilginant VGT be negalios. Nepaisant to, kad įverčiams apskaičiuoti mūsų tyrime buvo naudojami tik oficialiai pripažintos negalios duomenys, jie parodė, jog Lietuvos gyventojai, nepriklausomai nuo lyties, amžiaus bei savivaldybės, galėjo tikėtis be negalios nugyventi gana didelę likusio savo vidutinio tikėtino

gyvenimo dalį. Tačiau vertinant gyventojų sveikatos būklę reikėtų atsižvelgti ir į ligotumo, sergamumo bei mirtingumo rodiklius.

IŠVADOS

1. Remiantis iš „Sodros“ gautais duomenimis apie Lietuvos gyventojų negalią galima teigti, kad Vakarų ir Pietryčių Lietuvoje suaugusių (sulaukusių 20 m.) gyventojų VGT be negalios skyrėsi 9 m.: didžiausias įvertis buvo Kretingos r. sav. – 53,1 m., mažiausias – Šalčininkų r. sav. – 44,2 m.
2. Moterys turėjo didesnę tikimybę gyventi ilgiau nei vyrai (20 m. amžiaus moterų VGT 11 m. ilgesnė nei vyrų) bei sveikiau (20 m. amžiaus moterų VGT be negalios 10,4 m. ilgesnė nei vyrų).

3. Gyventojams senstant, VGT be negalios skirtumas tarp lyčių mažėjo.
4. Didžiausias VGT be negalios skirtumas tarp suaugusių (20 m. amžiaus) moterų ir vyrų 2012–2014 m. buvo Ignalinos, Zarasų, Molėtų rajonų sav., mažiausias – Kauno m., Kaišiadorių ir Prienų r. sav.

PADĖKA

Straipsnio autoriai dėkoja Higienos instituto Sveikatos informacijos centro Biostatistinės analizės skyriaus vyr. specialistei Nadeždai Lipunovai (šiuo metu dirbančiai Nacionaliniame vėžio institute) už pirminių duomenų surinkimą ir apdorojimą.

Straipsnis gautas 2016-07-18, priimtas 2016-09-16

Literatūra

1. Margienė J, Gurevičius R. Vidutinė sveiko gyvenimo trukmė – populiacijos sveikatos būklės vertinimo indikatorius. Visuomenės sveikata. 2010;2(49):9-18.
2. Robine JM, Ritchie K. Healthy life expectancy: evaluation of global indicator of change in population health. BMJ. 1991;302:457-60.
3. David B. Hogan. Effects of Age and Disease on Disability in the Very Elderly. Clinical Geriatrics. 2000;8(1):28-37.
4. Petrauskienė J, Ambrozaitienė D, Kalėdienė R, Starkuvienė S. Vidutinės tikėtinos gyvenimo be negalios trukmės Lietuvoje įvertinimas. Medicina. 2010;46(10):707-711.
5. Sullivan DF. Disability components for an index of health. Vital and health statistics Series 2, Data evaluation and methods research. 1971;42:1-40.
6. Sullivan DF. A single index of mortality and morbidity. HSMHA health reports. 1971;86(4):347-54.
7. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Metodikos ir informacijos skyrius. Darbingumo lygio nustatymo pokyčių dinamika 2012–2013 m. Lietuvos savivaldybėse. 2014;1:502.

Disability-free life expectancy in adult population of Lithuania in 2012–2014 years

Žilvinė Našlėnė, Romualdas Gurevičius

Institute of Hygiene

Summary

The aim of the study was to evaluate disability-free life expectancy in Lithuania in 2012–2014 years by the municipalities, gender and age.

Material and methods. The data about the average population in Lithuania in 2012–2014 years by the gender, age and the administrative area were available from the Lithuania department of statistics. The mortality data in 2012–2014 years by the gender, age and the administrative area were obtained from the Death registry. The data about the persons who were receiving disability or work incapacity benefits in 2012–2014 years by the age, gender, administrative area and the degree of disability were obtained from the data bases of Compulsory health insurance fund. The Sullivan method was applied for the assessment of disability-free life expectancy. Microsoft Excel was used to construct disability-free life expectancy survival tables.

Results. 20 years old Lithuanian people could expect to live 50,2 years more without disability accounting 91,3 % of total adult life expectancy during the period of investigation. Disability-free life expectancy of Lithuanian males and females was respectively 44,9 and 55,3 years, accounting for 90,7 % of males and 91,8 % of females total life expectancy. Disability-free life expectancy differed in Western and South-Eastern populations by 9 years: the

highest disability-free life expectancy was in Kretinga municipality – 53,1 years, the lowest – in Šalčininkai municipality – 44,2 years. Women could expect to live healthier (disability-free life expectancy of 20 years old women was 11 years longer than man) and longer (life expectancy of 20 years old women was 10,4 years longer than man) than man. The differences between gender of disability-free life expectancy decreased with increasing of age. The largest difference of the disability-free life expectancy between adults (20 years old) males and females was in Ignalina, Zarasai, Molėtai municipalities, the smallest – in Kaunas city, Kaišiadorys and Prienai municipalities.

Keywords: disability-free life expectancy, municipalities, gender, Lithuania.

Correspondence to Žilvinė Našlėnė
Institute of Hygiene
Didžioji str. 22, LT-01128 Vilnius, Lithuania
E-mail: zilvine.naslene@hi.lt

*Received 18 July 2016,
accepted 16 September 2016*